

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
УКРАЇНИ

Харківський національний автомобільно-дорожній
університет

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до самостійної роботи студентів
з дисципліни “Економіка транспорту”
для студентів денної форми навчання
за напрямком 1007 „Транспортні технології”

Харків, 2011

ВСТУП

Дисципліна «Економіка транспорту» є дисципліною професійної та практичної підготовки фахівців освітньо - кваліфікаційного рівня «спеціаліст» і «магістр» зі спеціальностей 7.100403 «Організація перевезень і управління на транспорті» та 7.100102 «Транспортні системи».

Вивчення даного курсу спирається на попередньому вивченні навчальної дисципліни «Основи економіки транспорту» і загально - професійних дисциплін підготовки бакалаврів з даного напрямку.

Предметом навчальної дисципліни є наукові принципи ефективного функціонування підприємств транспорту як соціально - економічних систем.

Мета навчальної дисципліни полягає у вивченні методичних підходів до виявлення і використання резервів підвищення ефективності соціально-економічних систем на транспорті за рахунок зниження собівартості транспортних послуг, поліпшення використання матеріальних, фінансових ресурсів і виробничих фондів.

Основні завдання дисципліни полягають у формуванні системи знань, вмінь та уявлення що до предмету навчальної дисципліни.

В результаті вивчення курсу « Економіка транспорту» студент повинен

Знати:

- складові матеріально - технічної бази підприємств транспорту, у тому числі основні фонди і оборотні засоби;
- показники ефективного використання основних фондів і оборотних засобів;
- амортизаційні відрахування;
- напрямки ефективного використання матеріальних ресурсів на підприємствах транспорту;
- принципи формування доходів на підприємствах транспорту, структуру доходів, управління ними;
- принципи формування прибутку і економічних фондів підприємств транспорту;
- систему оподаткування доходів і прибутку;

- шляхи підвищення рентабельності підприємств транспорту.

Вміти:

- класифікувати основні фонди підприємства;
- розраховувати та проаналізувати показники використання основних фондів;
- провести аналіз динаміки та структури основних фондів підприємства;
- розрахувати первісну, відновну та залишкову вартість основних фондів підприємств транспорту;
- нарахувати амортизаційні відрахування по групах основних фондів для підприємств транспорту;
- визначити шляхи підвищення ефективності використання основних фондів підприємства транспорту;
- провести аналіз динаміки та структури оборотних засобів, джерел їх формування;
- розрахувати та проаналізувати показники ефективності використання оборотних засобів підприємств транспорту;
- доцільно обирати джерела формування оборотних засобів підприємства;
- визначити показники використання матеріальних ресурсів;
- визначити обґрунтовану потребу в оборотних засобах підприємства транспорту;
- знаходити шляхи підвищення ефективності використання оборотних засобів;
- визначити доходи підприємств транспорту по всім напрямкам їх діяльності;
- проаналізувати склад та структуру доходів підприємства;
- управляти наявними резервами одержання доходів підприємства;
- визначити балансовий прибуток підприємств та прибуток від окремих видів діяльності підприємства;
- розрахувати прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства;
- провести розподіл прибутку підприємств транспорту;

- сформувати фонд розвитку виробництва, фонд соціального розвитку, фонд матеріального заохочення та проаналізувати їх структуру;

- визначити рентабельність підприємств автомобільного транспорту, показники рентабельності по видам діяльності;

- визначити заходи впливу на зміну показників рентабельності виробничих фондів, сукупних актів, власного капіталу, виду транспортних послуг;

- заповнити податкову накладну, книгу обліку придбання товарів (робіт, послуг), книгу обліку продажу (робіт, послуг), декларацію про податок на додану вартість;

- скласти декларацію про прибуток підприємства.

Мати уявлення про:

- організаційно - правові форми підприємств транспорту;

- взаємодію підприємств транспорту з державними органами та с іншими суб'єктами економічної діяльності.

ЗАГАЛЬНИЙ ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ТА НАВЧАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВИВЧЕННЮ

Блок змістовних модулів 1 Основні фонди транспортних підприємств

Змістовний модуль 1. Основні фонди підприємства

Змістовний модуль 2. Аналіз динаміки та структури основних фондів

Змістовний модуль 3. Вартість основних фондів

Змістовний модуль 4. Показники використання основних фондів

Змістовний модуль 5. Амортизаційні відрахування

Змістовний модуль 6. Підвищення ефективності використання основних фондів

Для здійснення виробничої діяльності будь-яке підприємство використовує обмежені економічні ресурси – засоби для виробництва товарів і послуг. В курсі “Економіка транспорту”, який висвітлює економічні аспекти трансформації певного набору ресурсів в кінцевий результат (товар або послугу), економічні ресурси розглядаються як чинники виробництва або виробничих чинників.

Серед чинників виробництва особливе місце займають основні засоби.

Основні фонди підприємства (ОФ) – це засоби праці, що мають вартість, функціонують у виробничому процесі тривалий час, не змінюючи при цьому своїх форм і розмірів, а свою вартість переносять на собівартість готової продукції поступово, шляхом амортизаційних відрахувань.

Основні засоби класифікують по складу залежно від характеру виконуваних функцій. **Залежно від призначення у виробничо-господарській діяльності** основні засоби підрозділяються на виробничі і невиробничі. **По приналежності** основні засоби підрозділяються на власні і орендовані. **По характеру участі у виробничому процесі** основні засоби діляться на активну і пасивну частини. Співвідношення вартості окремих

груп основних засобів до їх загальної вартості характеризує структуру основних засобів.

Для правильного обліку основних засобів використовують три способи оцінки основних засобів: 1) по первинній, 2) по відновленій 3) за залишковою вартістю.

Основні засоби, що знаходяться на підприємстві, зношуються. По економічному змісту розрізняють два види зносу основних засобів: фізичний і моральний. Вартість основних засобів погашається шляхом нарахування зносу і списання його на поточні витрати виробництва. Економічний механізм поступового перенесення вартості основних засобів на готову продукцію називається амортизацією. Після реалізації продукції в одержаній виручці міститься частка амортизаційних відрахувань, яка утворює амортизаційний фонд. Амортизаційний фонд має цільове призначення - відновлення основних засобів в натуральному вигляді, тобто у вигляді простого відтворення.

Підприємства можуть застосовувати метод прискореної амортизації відносно основних засобів, використовуваних для збільшення випуску обчислювальної техніки, нових прогресивних видів матеріалів, приладів і устаткування, розширення експорту продукції, у випадках, коли здійснюється масова заміна зношеної і морально застарілої техніки новою, продуктивнішою. Прискорена амортизація - є швидшою, в порівнянні з амортизацією по встановлених нормах, відтворення основних засобів через поточні витрати.

Що стосується автотранспортного підприємства (АТП), то структура основних фондів на різних АТП може бути різною залежно від складу автомобільного парку, наявності виробничих приміщень для обслуговування і ремонту автомобілів, забезпеченості устаткуванням, рівня механізації і автоматизації гаражних процесів.

Первинна вартість основних фондів відображає фактичні витрати на придбання (створення) основних засобів. Первинна вартість не змінюється. Виключенням є добудова, корінна реконструкція або часткова ліквідація.

Первинна вартість основних засобів, що *поступили за рахунок капітальних вкладень підприємств*, включає витрати на зведення

(споруда) або придбання основних засобів, включаючи витрати по доставці і установці, а також інші витрати по доведенню даного об'єкту до стану готовності до експлуатації за призначенням. Для окремого об'єкту первинну вартість визначають по формулі:

$$C_{\text{перв}} = C_{\text{об}} + C_{\text{мр}} + Z_{\text{тр}} + Z_{\text{ін}},$$

де $C_{\text{об}}$ – вартість придбаного устаткування;
 $C_{\text{мр}}$ – вартість монтажних робіт;
 $Z_{\text{тр}}$ – витрати на транспортування;
 $Z_{\text{ін}}$ – інші витрати.

З часом вартість відтворення основних засобів змінюється і первинна вартість вже не відображає їх дійсну цінність.

Відновлена вартість відповідає витратам на створення або придбання аналогічних основних засобів в сучасних умовах. Для визначення відновленої вартості основних засобів проводять їх переоцінку шляхом індексації або прямого перерахунку за документально підтвердженими ринковими цінами.

Поступова втрата вартості основних засобів відображається в оцінці основних засобів за **залишковою вартістю**. Залишкова вартість є первинною (відновну) вартістю, зменшеною на величину зносу:

$$C_{\text{ост}} = C_{\text{перв}} - Z,$$

де $C_{\text{перв}}$ – первинна (відновлена) вартість основних засобів;
 Z – знос основних засобів.

Оцінка основних засобів за залишковою вартістю необхідна для того, щоб знати їх якісний стан і для складання бухгалтерського балансу.

Оскільки протягом року фізичний об'єм основних засобів міняється (підприємство, наприклад, може придбати декілька одиниць нового устаткування і списати частину діючого), первинна вартість основних засобів на кінець року відрізнятиметься від первинної вартості на початок року. Первинна вартість на кінець року розраховується таким чином:

$$C_{\text{перв}}^{\text{к}} = C_{\text{перв}}^{\text{н}} + C_{\text{введ}} - C_{\text{виб}},$$

де $C_{\text{перв}}^{\text{н}}$ – вартість первинна на початок року;
 $C_{\text{введ}}$ – вартість введених протягом року основних засобів;
 $C_{\text{виб}}$ – вартість вибулих протягом року основних засобів.

Оскільки вартість основних засобів на початок і на кінець року можуть значно розрізнятися між собою, в економічних розрахунках використовується показник середньорічної вартості. Визначити середньорічну вартість основних засобів можна різними способами.

Середньорічна вартість основних виробничих фондів:

$$\hat{O}_{\text{ін.}} = \frac{0,5\hat{O}_1 + \hat{O}_2 + \hat{O}_3 + \dots + 0,5\hat{O}_{12}}{12},$$

де $\hat{O}_{1,2,3,\dots,12}$ – відповідно, вартість ОФ АПТ у кожному окремому місяці року.

Амортизація - це планомірний процес перенесення вартості засобів праці у міру їх зносу на вироблений з їх допомогою продукт або виконану транспортну роботу. Амортизація є грошовим виразом фізичного і морального зносу основних засобів. Сума нарахованої за час функціонування основних засобів амортизації повинна бути рівна їх первинній (відновної) вартості.

Норма амортизації - це встановлений державою річний відсоток відшкодування вартості основних засобів.

Сума амортизаційних відрахувань на повне відновлення, виходячи з первісної вартості даної групи ОФ, норми амортизації, а також загального річного пробігу (для всіх автомобілях АТП):

а) рухомого складу ($H_{\text{арс}} = 25\%$);

$$\hat{A}_{\text{дн}} = \hat{I}_{\text{дн}} \cdot \left(\frac{\hat{A}_{\text{дн}}}{100}\right) \cdot \left(\frac{L_{\text{цаã}}}{1000}\right),$$

де $\hat{I}_{\text{дн}}$ - норма амортизації для рухомого складу;

$\hat{A}_{\text{á } \text{óñ}}$ - балансова вартість рухомого складу;

$L_{\text{заг}}$ - річний пробіг;

б) будинків та споруд, а також інших основних фондів
($H_{\text{сн}} = 5\%$);

$$\hat{A}_{\text{ñí}} = \hat{I}_{\text{á } \text{ñí}} \cdot \frac{\hat{A}_{\text{á } \text{ñí}}}{100},$$

де $\hat{I}_{\text{á } \text{ñí}}$ - норма амортизації для будинків та споруд;

$\hat{A}_{\text{á } \text{ñí}}$ - балансова вартість будинків і споруд;

Коефіцієнти зносу, відновлення, придатності і вибуття для всіх
ОФ АТП.

$$\hat{E}_{\text{çí}} = \frac{\hat{A}_{\text{á } \text{é } \text{á } \text{óñ}} + \hat{A}_{\text{á } \text{é } \text{á } \text{ñí}}}{\hat{O}_{\text{íñí}}},$$

де $\hat{A}_{\text{á } \text{é } \text{á } \text{óñ}}$, $\hat{A}_{\text{á } \text{é } \text{á } \text{ñí}}$ - відповідно вартість вибуття за звітний період
одиниць рухомого складу і будинків та споруд;

$$\hat{E}_{\text{á } \text{á } \text{á}} = \frac{\hat{A}_{\text{á } \text{á } \text{á } \text{á } \text{óñ}} + \hat{A}_{\text{á } \text{á } \text{á } \text{á } \text{ñí}}}{\hat{O}_{\text{íñí}}},$$

де $\hat{A}_{\text{á } \text{á } \text{á } \text{á } \text{óñ}}$, $\hat{A}_{\text{á } \text{á } \text{á } \text{á } \text{ñí}}$ - відповідно вартість введення за звітний період
одиниць рухомого складу і будинків та споруд;

$$\hat{E}_{\text{í } \text{ó } \text{é } \text{á}} = \frac{\hat{A}_{\text{é } \text{. } \text{ó}} - (\hat{A}_{\text{á } \text{é } \text{á } \text{óñ}} + \hat{A}_{\text{á } \text{é } \text{á } \text{ñí}})}{\hat{A}_{\text{é } \text{. } \text{ó}}},$$

де $\hat{A}_{\text{é } \text{. } \text{ó}}$ - загальна вартість ОФ на кінець року;

$$\hat{E}_{\text{á } \text{é } \text{á}} = 1 - \hat{E}_{\text{í } \text{ó } \text{é } \text{á}},$$

Фондовіддача і фондоемність по усіх видах ОФ:

$$\hat{O}_{\text{а}} = \frac{\ddot{A}}{\hat{O}_{\text{ін}}},$$

де \ddot{A} - річна сума доходів;

$$\hat{O}_{\text{а}} = \frac{\hat{O}_{\text{ін}}}{\ddot{A}} = \frac{1}{\hat{O}_{\text{а}}},$$

Коефіцієнти екстенсивного й інтенсивного використання ОФ, а також коефіцієнт інтегрального завантаження по рухомому складу:

$$\hat{E}_{\text{ае}} = \frac{t_{\text{факт}}}{t_{\text{план}}},$$

де $t_{\text{факт}}$, $t_{\text{план}}$ - відповідно, середній час використання РС фактично та за планом;

$$\hat{E}_{\text{з}} = \frac{A_{\text{факт}}}{A_{\text{план}}},$$

де $B_{\text{ф}}$, $B_{\text{план}}$ - середня виробітка за годину на один автомобіль фактично та за планом відповідно;

$$\hat{E}_{\text{іа}} = \hat{E}_{\text{ае}} \times \hat{E}_{\text{з}}.$$

Блок змістовних модулів 2

Оборотні засоби на підприємствах транспорту

Змістовний модуль 7. Структура оборотних засобів.

Змістовний модуль 8. Ефективність використання оборотних засобів.

Змістовний модуль 9. Джерела формування оборотних засобів.

Змістовний модуль 10. Показники використання матеріальних ресурсів.

Змістовний модуль 11. Підвищення ефективності використання оборотних засобів

Активи підприємства, які в результаті його господарської діяльності повністю переносять свою вартість на готовий продукт і беруть одноразову участь в процесі виробництва, змінюючи при цьому натурально-речовинну форму, називаються оборотними коштами. Оборотні кошти є однією з складових частин майна підприємства.

Оборотні виробничі фонди підприємства – частини засобів виробництва (виробничих фондів), речовинні елементи яких у процесі праці на відміну від основних виробничих фондів витрачаються в кожному виробничому циклі, і їхня вартість переноситься на продукт праці цілком і відразу.

Оборотні виробничі фонди підприємства складаються з трьох частин:

- 1) *виробничі запаси* – предмети праці, підготовлені для запуску у виробничий процес (сировина, матеріали, паливо, пальне, запасні частини і т.д.);
- 2) *незавершене виробництво і напівфабрикати власного виготовлення* – предмети праці, що вступили у виробничий процес (матеріали, деталі, вироби, що знаходяться в процесі обробки, зборки, а також напівфабрикати власного виготовлення, не закінчені цілком виробництвом в одних цехах підприємства і які підлягають подальшій обробці в інших цехах того ж підприємства);
- 3) *витрати майбутніх періодів* – нематеріальні елементи оборотних фондів, що включають витрати на підготовку й освоєння нової продукції, що виробляються в даному періоді, але відносяться на продукцію майбутнього періоду.

Кругообіг оборотних коштів на автомобільному транспорті має свої особливості, обумовлені економічною природою транспортної продукції і процесом її виробництва. Оскільки продукція транспорту має тільки вартісну форму і не має речовинною, то на третій стадії кругообігу реалізація транспортної

продукції співпадає за часом з її виробництвом, тобто з другою стадією. У зв'язку з цим на автомобільному транспорті оборотні кошти мають дві стадії обороту.

Найважливішою задачею працівників АТП є поліпшення використання оборотних коштів. Ефективність використання оборотних коштів визначається відношенням валових доходів від автомобільних перевезень до суми оборотних коштів.

Величина оборотних коштів підприємства залежить від тривалості їх обороту і об'єму виробництва. Чим швидше оборотні кошти проходять стадії кругообігу (тобто переходять з однієї стадії в іншу), чим менше час їх перебування в товарній і грошовій формах, тим менше потрібно оборотних коштів при одному і тому ж об'ємі виробництва. Прискорення оборотності є важливим джерелом економії матеріальних і грошових ресурсів.

Структура оборотних коштів - це співвідношення їх окремих елементів в загальному об'ємі оборотних коштів підприємства.

Оборотні кошти знаходяться в постійному русі, переходячи з сфери виробництва в сферу обігу, - вони здійснюють кругообіг. Окремі елементи оборотних коштів в кожен момент часу знаходяться у всіх стадіях кругообігу: у складі виробничих запасів, незавершеного виробництва, а також у стадії обігу продукції і розрахунків за реалізовану продукцію. Оборотні кошти підприємств за джерелами формування підрозділяються на власні і позикові.

Джерелами власних оборотних коштів є: статутний капітал, прибуток, а також додатковий і резервний капітали.

Позиковими засобами називаються засоби, що використовуються підприємствами із зовнішніх джерел фінансування. Ці засоби беруть участь в його обороті тимчасово. В основному це короткостроковий банківський кредит на різні потреби підприємства, зокрема на придбання матеріалів, видачу заробітної платні і інші цілі з обов'язковим поверненням і за певну платню. Для кожного підприємства (незалежно від форм власності) важливо визначити мінімально необхідний розмір оборотних коштів, який повинен бути достатній для здійснення безперебійного процесу виробництва і своєчасної реалізації продукції при ефективному використуванні матеріальних, трудових ресурсів і основного капіталу. Для цього використовується поняття нормативу.

Норматив оборотних коштів по і-му елементу виробничих запасів:

- мастильному й іншому експлуатаційним матеріалам;
- запасним частинам;
- матеріалам;
- оборотним агрегатам;
- автомобільним шинам;
- паливу на господарські потреби;
- канцелярським приладдям;
- малоцінному і швидкозношувальному інвентареві;
- спецодягові;

Норматив оборотних коштів за елементом «Паливо для автомобілів» визначити окремо, виходячи з розрахункових норм запасу, окремо по паливу в талонах і на складі АТП.

$$\hat{O}_{iá_3} = \frac{\tilde{N}_{\delta_3} \cdot \acute{I}_3}{\ddot{A}_{\hat{e}}},$$

- де \tilde{N}_{δ_3} - річна потреба за і-м елементом оборотних коштів;
 \acute{I}_3 - норма запасу за і-м елементом ОБК;
 $\ddot{A}_{\hat{e}}$ - кількість календарних днів у році;

1. Норматив оборотних коштів за елементом «Паливо для автомобілів»:

- 1.1. Розрахункова норма запасу палива для автомобілів:
 а) норма запасу по паливу в талонах

$$\acute{I}_{\delta} = \ddot{A}_{\delta} \cdot \ddot{O},$$

- де \ddot{A}_{δ} - період між придбанням АТП талонів;
 \ddot{O} - коефіцієнт переходу від періоду придбання до днів запасу за топливом ($C = 0,6 - 0,7$);

б) норма запасу палива на складах

$$\acute{I}_{\hat{e}\hat{e}} = \acute{I}_{\hat{e}\hat{e}\hat{e}} + \acute{I}_{\hat{e}\hat{e}\hat{e}\hat{e}},$$

де $\hat{I}_{\text{підп.}}$ – норма поточного запасу, яка дорівнює середньому інтервалові між постачаннями палива (табл.2);

$\hat{I}_{\text{подб.}}$ – норма страхового запасу (приймається рівній половині поточного запасу).

1.2. Норматив оборотних коштів по автомобільному паливу (визначається за формулою 2.1)

а) норматив палива в талонах

б) норматив палива на складах;

в) загальний норматив оборотних коштів по паливу з обліком двох попередніх розрахованих нормативів.

2. Норматив оборотних коштів за незавершеним виробництвом:

2.1. Норма запасу за незавершеним виробництвом

$$\hat{I}_{\text{і.а.}} = \hat{O}_{\delta} \cdot \hat{E}_{\text{с.а.}},$$

де \hat{O}_{δ} - середня тривалість ремонтних робіт;

$\hat{E}_{\text{с.а.}}$ - коефіцієнт збільшення витрат;

2.2. Норматив оборотних коштів за незавершеним виробництвом визначається відповідно до формули 2.1.

3. Норматив оборотних коштів по статті «Витрати майбутніх періодів»

$$\tilde{N}_{\text{АІІ}} = \tilde{N}_{\text{АІІ і.д.}} + \tilde{N}_{\text{АІІ ієар}} - \tilde{N}_{\text{АІІ нї}},$$

де $\tilde{N}_{\text{АІІ і.д.}}$ - сума витрат майбутніх періодів на початок року;

$\tilde{N}_{\text{АІІ ієар}}$ - запланована сума витрат майбутніх періодів на рік;

$\tilde{N}_{\text{АІІ нї}}$ - сума витрат майбутніх періодів, запланована до списання на собівартість перевезень у запланованому році;

4. Загальний норматив оборотних коштів по АТП.

Визначається шляхом підсумовування всіх перерахованих вище елементів оборотних виробничих фондів АТП.

5. Показники ефективності використання оборотних коштів підприємства:

5.1. Коефіцієнт обертаємості, оберти

$$\hat{E}_{\text{іа}} = \frac{\ddot{A}_{\delta}}{\hat{O}_{\text{çää}}},$$

де \ddot{A}_{δ} - річна сума доходів АТП;

$\hat{O}_{\text{çää}}$ - загальний норматив оборотних коштів по АТП;

5.2. Період обертаємості одного оберту, дні

$$\hat{O}_{\text{іа}} = \frac{\ddot{A}_{\epsilon}}{\hat{E}_{\text{іа}}};$$

Основними шляхами прискорення оборотності оборотних коштів на автомобільному транспорті є:

1. Зростання продуктивності рухомого складу за рахунок поліпшення організації перевезень рухомого складу може бути досягнуто за рахунок збільшення, коефіцієнтів використання вантажопідйомності і пробігу. У цьому випадку майже не вимагається підвищення нормативів оборотних коштів, за винятком невеликого збільшення запасів автомобільного палива.

2. Суворе дотримання режиму економії у витрачанні матеріальних і грошових коштів на розхід паливних матеріалів, запасних частин, автомобільних шин, а також за рахунок ліквідації безгосподарного витрачання і втрат матеріальних цінностей.

3. Поліпшення організації матеріально-технічного постачання, нормування і планування оборотних коштів.

4. Своєчасне укладення договорів з клієнтурою на автомобільні перевезення і з організаціями на поставку матеріальних фондів, а також суворе дотримання встановленого порядку розрахунків, за автомобільні перевезення і поставки

матеріальних цінностей, що сприяють зниженню термінів обігу фондів підприємства і, таким чином, збільшенню оборотності оборотних коштів.

5. Зниження часу простою рухомого складу в періоди ТЕ-2 і поточних ремонтів сприяє скороченню незавершеного виробництва, що, у свою чергу, також сприяє підвищенню оборотності оборотних коштів.

Блок змістовних модулів 3 **Доходи підприємств транспорту**

Змістовний модуль 12. Доходи підприємства.

Змістовний модуль 13. Структура доходів

Змістовний модуль 14. Управління доходами

Доходи від перевезень визначаються методом прямого рахунку і методом укрупнених розрахунків. При використанні методу прямого рахунку доходи від перевезень розраховуються окремо по видах перевезень і діючих тарифах.

Доходи по автобусних перевезеннях залежать від об'єму, дальності і виду перевезень (міські, приміські та ін.), конструкції сидінь автобуса і ін.

Доходи по перевезеннях таксомоторів розраховують залежно від виконаних платних кілометрів пробігу, кількості викликів таксі до клієнтів, кількості посадок, годинника простою і тарифів по перерахованих видах послуг.

Для розрахунку доходів від інших видів діяльності (вантаження-розвантаження, зважування і т.д.) користуються відповідними тарифами.

При застосуванні методу укрупнених розрахунків використовуються дані про об'єм перевезень на планований рік і рівні можливої середньої прибуткової ставки.

Загальний обсяг доходів підприємства визначається як сума доходів, розрахованих окремо для кожного виду перевезень і доходів від виконання транспортно-експедиційних, вантажно-

розвантажувальних і інших робіт і послуг, при плануванні фінансового плану на рік:

$$D_{\text{вал}} = D_{\text{пер}} + D_{\text{тер}} + D_{\text{н-р}} + D_{\text{ін}},$$

де $D_{\text{вал}}$ – валові доходи, грн.

$D_{\text{пер}}$ – доходи від перевезень, грн.

$D_{\text{тер}}$ – доходи від виконання транспортно-експедиційних робіт, грн,

$D_{\text{н-р}}$ – доходи від виконання навантажувально-розвантажувальних робіт, грн;

$D_{\text{ін}}$ – інші доходи, грн.

Розрахована загальна сума доходів є вихідною для визначення суми прибутку і рентабельності.

1. Доходи підприємства від перевезення вантажів або пасажирів

Доходи від експлуатації вантажних автомобілів, робота яких оплачується по погодинних тарифах, розраховується по формулі:

$$\ddot{A} = \ddot{A}\ddot{A}_1 \cdot \ddot{O}_{1\ddot{a}} + \frac{L_{\text{заг}} \cdot \ddot{O}_{1\ddot{e}}}{100},$$

де $\ddot{A}\ddot{A}_1$ - автомобіле-години праці, год.;

$\ddot{O}_{1\ddot{a}}$ - тариф за кожну годину роботи автомобіля в залежності від його вантажопідйомності з урахуванням усіх надбавок (Додаток 6; табл.1);

$L_{\text{заг}}$ - загальний пробіг автомобілів, км;

$\ddot{O}_{1\ddot{e}}$ - тариф за кожен кілометр пробігу (Додаток 6; табл.2).

Спосіб розрахунку доходів від експлуатації автобусів на маршруті залежить від характеру перевезень. Для міських автобусних перевезень доходи розраховуються через річний обсяг перевезень пасажирів і єдиний тариф на одну поїздку.

$$\ddot{A} = \frac{Q \cdot \dot{O}_i}{100},$$

де Q - річний обсяг перевезень пасажирів, пас.;

\dot{O}_i - тариф на поїздку 1 пасажирів, коп. ($T_{\text{п}}=5$ коп.)

2. Собівартість перевезення одиниці продукції

$$S = \frac{\tilde{N}_{\text{іаđ}} + \tilde{N}_{\text{інđ}}}{Q},$$

де $C_{\text{іаđ}}$ - перемінні витрати і заробітна плата водіїв на 1 км пробігу;

$C_{\text{інđ}}$ - постійні витрати на 1 автомобіль;

Q - перевезень вантажів або пасажирів, тис.т (тис.пас.)

Блок змістовних модулів 4 Облік податку на додану вартість

Змістовний модуль 15. Облік податку на додану вартість

Податок на додану вартість (ПДВ) є формою вилучення до бюджету частини доданої вартості, створюваної на всіх стадіях виробництва і визначуваної як різницю між вартістю реалізованих товарів, робіт, послуг і вартістю матеріальних витрат, віднесених на витрати виробництва і обігу. Тому база оподаткування для ПДВ рівна ціні реалізації продукції мінус ціна матеріальних цінностей, що купуються. Основним первинним документом з ПДВ є податкова накладна – податковий документ, що підтверджує виникнення податкового зобов'язання у платника податку в зв'язку з продажем товарів, робіт, послуг і одночасно підтверджує право на податковий кредит у покупця – платника податку у зв'язку з придбанням таких товарів, робіт, послуг. Форма податкової накладної та порядок її складання затверджені наказом Державної податкової адміністрації України.

Податкова накладна видається платником податку, який поставляє товари (послуги), на вимогу їх отримувача, та є підставою для нарахування податкового кредиту. Підставою для нарахування податкового кредиту при поставці товарів (послуг) за готівку є належним чином оформлений товарний чек, інший платіжний чи

розрахунковий документ, що підтверджує прийняття платежу постачальником від отримувача таких товарів (послуг), з визначенням загальної суми такого платежу, суми податку та податкового номера постачальника.

Основним звітним документом з податку на додану вартість є податкова декларація.

В декларації вказуються всі передбачені в ній показники. Якщо якась строчка декларації не заповнюється з-за відсутності операції (суми), то в ній ставиться прочерк.

Декларація подається платником незалежно від того, виникло в звітному періоді у нього податкове зобов'язання чи ні.

Декларація заповнюється печатним способом, чорнильними чи шариковими ручками в синьому чи чорному кольорі. Суми проставляють у гривнях, без копійок, з відповідним округленням за установленними правилами.

В декларації не повинно бути підчисток, помарок, виправлень, дописок та закреслень (крім передбачених формою декларації). В декларації не повинен бути текст чи цифри, які неможливо прочитати.

До декларації вносяться дані податкового обліку платника окремо за кожний звітний період без зростаючого підсумку.

Порядок заповнення декларації з ПДВ затверджений наказом Державної податкової адміністрації України [22].

Звітний (податковий) період подання декларації складає один календарний місяць чи один календарний квартал.

Податковим періодом є один календарний місяць, календарний квартал, з урахуванням того, що:

якщо особа реєструється платником податку з дня іншого, ніж перший день календарного місяця, першим податковим періодом є період, який розпочинається від дня такої реєстрації та закінчується останнім днем першого повного календарного місяця;

якщо податкова реєстрація особи анулюється у день інший, ніж останній день календарного місяця, то останнім податковим періодом є період, який розпочинається з першого дня такого місяця та закінчується днем такого анулювання.

Блок змістовних модулів 5

Розподіл прибутку підприємств транспорту

Змістовний модуль 16. Балансовий прибуток підприємства

Змістовний модуль 17. Прибуток підприємства

Змістовний модуль 18. Фонди підприємства

Прибуток як економічна категорія характеризує фінансовий результат діяльності організацій. Вона відображає ефективність виробництва, об'єм і якість виробленої продукції, рівень продуктивності праці і собівартості.

Прибуток надає стимулюючу дію на зміцнення комерційного розрахунку. Він є різницею між загальною сумою доходів і витратами на виробництво і реалізацію продукції з урахуванням збитків від різних фінансових операцій і податків. Звідси витікає, що зростання прибутку залежить від збільшення об'єму реалізованої продукції і від зниження витрат на її виробництво.

Об'єми реалізації продукції (послуг) залежать від її якості і від того, який попит на ринку на продукцію або послуги.

Об'єм виручки від реалізації продукції (послуг) залежить не тільки від кількості і якості виробленої продукції, але і від рівня цін (тарифів).

Одна з найважливіших задач кожного господарюючого суб'єкта – одержати більше прибутку при якнайменших витратах шляхом дотримання суворого режиму економії у витрачанні засобів і найефективнішого їх використання.

Різниця між виручкою від реалізації продукції (послуг) з витратами на виробництво реалізованої продукції (послуг) і податками називається прибутком від реалізації.

Організація може мати витрати, не пов'язані з основною діяльністю, що враховується при визначенні загального фінансового результату - прибутки організації. У неї включають прибуток від реалізації продукції, результат від іншої реалізації і сальдо доходів і витрат (результат) від внереалізаційних операцій.

З прибутку організації відповідно до законодавства здійснюють обов'язкові платежі.

Прибуток організації за вирахуванням податків називається чистим прибутком, який використовується на підприємстві на наступні цілі:

- фінансування розвитку виробництва;
- фінансування соціально-культурної сфери;
- відрахування на матеріальні заохочення;
- на утворення фінансового резерву.

У практиці господарської діяльності АТП **прибуток** визначається перевищенням вартості транспортної продукції за оптовими цінами (тарифам) над власне її вартістю.

1. Прибуток АТП від перевезення вантажів (пасажирів) на маршруті.

Прибуток АТП обчислюється по формулі:

$$\tilde{\text{I}} = \tilde{\text{A}} - \hat{\text{A}} - \hat{\text{A}}_{\tilde{\text{A}}},$$

де $\hat{\text{A}}$ - витрати підприємства, грн.;

$\hat{\text{A}}_{\tilde{\text{A}}}$ - відрахування на будівництво і утримання автомобільних доріг, грн. (приймаються в розмірі 2,4% від суми доходів АТП).

$$\tilde{\text{N}} = \tilde{\text{N}}_{\text{іаäđ 1ēi}} \cdot L_{\text{çää}} + \tilde{\text{N}}_{\text{іііñđ 1ääđ}} \cdot \tilde{\text{A}}_{\text{ііі}},$$

де $L_{\text{çää}}$ - річний пробіг автомобілів, тис. км;

$\tilde{\text{A}}_{\text{ііі}}$ - кількість автомобілів за списком, шт.;

Прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, визначається, виходячи з величини балансового прибутку АТП, а також ставки податків, що відчисляються в державний бюджет за рахунок даного прибутку відповідно до діючого законодавства України.

Блок змістовних модулів 6

Облік податку на прибуток підприємства

Термінологічний словник до блоку змістовних модулів 6.

Змістовний модуль 19. Декларація про прибуток підприємства

Порядок складання декларації з податку на прибуток встановлений наказом ДПАУ № 143 от 29.03.2003 р.

Звітним періодом з податку є звітний квартал, півріччя, 9 місяців, рік. Платники податку протягом 40 днів наступних за останнім днем звітного періоду, подають до податкового органу декларацію про прибуток обчислену наростаючим підсумком. В 2003 р. декларації подавались за січень та 11 місяців, а в 2004 – 2006 рр. було передбачено додаткове подання декларації за 11 місяців. Ці декларації подаються протягом 20 календарних днів, наступних за останнім календарним днем листопада за спрощеною формою без додатків.

Підприємства, основною діяльністю яких є виробництво сільськогосподарської продукції, подають декларацію за підсумками податкового (звітного) року протягом 60 календарних днів, наступних за останнім календарним днем року.

За звітні квартал, півріччя та три квартали платники податку подають спрощену декларацію, а за результатами звітного року - повну.

Декларацію про прибуток підприємства складають за формою, затвердженою ДПАУ. Декларація та додатки до неї подаються платниками незалежно від того, чи виникло у звітному періоді к платника податку податкове зобов'язання чи ні.

Якщо окремі рядки декларації не заповнюються через відсутність операцій, підприємство не подає податковому органу додатки, передбачені відповідним рядком декларації.

Податок на прибуток за квартал, півріччя, три квартали та рік розраховується наростаючим підсумком з початку звітного календарного року.

Достовірність інформації у податковій декларації підтверджують підписи керівника підприємства і головного бухгалтера, а за відсутності на підприємстві бухгалтерської служби - спеціаліста, який веде облік, та засвідчують печаткою.

Оригінал декларації з відповідними додатками подається платником до податкового органу за місцезнаходженням платника на одному двосторонньому аркуші форматом А-4 з відповідними додатками на односторонніх аркушах форматом А-4. Подання копій декларації та додатків не дозволяється. Декларація та додатки до неї не підлягають обов'язковому скріпленню між собою (прошнуровуванню).

В першій основній частині декларації відображається сума валового доходу, валових витрат та амортизаційних відрахувань. Шляхом вирахування з валового доходу валових витрат та амортизаційних відрахувань визначається сума об'єкта оподаткування. Потім визначається нарахована сума податку, яка зменшується на суму різних вирахувань (вартість торгових патентів, суму сплачених авансових внесків при виплаті дивідендів). Після зменшення податкового зобов'язання звітного періоду на суму нарахованого податку за попередній податковий період та на суму надмірно сплаченого податку попередніх податкових періодів (переплати), яку платник бажає направити в рахунок майбутніх платежів з податку на прибуток, визначається сума податку до сплати.

У другій основній частині декларації відображаються додаткові показники: суми податків, які стягуються з нерезидентів, з фрахту, авансові внески, нараховані на суму дивідендів, сума штрафу, самостійно нарахованого в зв'язку з виправленням помилок.

Блок змістовних модулів 7 Рентабельність підприємства

Змістовний модуль 20. Рентабельність підприємств автомобільного транспорту

Змістовний модуль 21. Показники рентабельності

Змістовний модуль 22. Поліпшення рентабельності.

Якщо прибуток виражається в абсолютній сумі, то рентабельність – це відносний показник інтенсивності виробництва.

Організація рентабельна, якщо суми виручки від реалізації продукції (послуг) достатньо не тільки для покриття витрат на виробництво і реалізацію, але і для утворення прибутку.

Існує і використовується система показників рентабельності: рентабельність продажів (реалізація послуг), рентабельність власних засобів, рентабельність основних засобів, рентабельність активів, рентабельність акціонерного капіталу. Економічне значення значень вказаних показників полягає у тому, що вони

характеризують прибуток, одержаний з кожної гривні засобів, вкладених у виробництво або витрачених на випуск продукції.

Рентабельність характеризує прибутковість (збитковість) виробничої діяльності за певний період.

Розрізняють наступні показники рентабельності:

1. **рентабельність продукції** є відношенням прибутку від реалізації до повної собівартості продукції;
2. рентабельність виробництва (або майна активів) – є відношення балансового прибутку до вартості всього майна підприємства;
3. рентабельність власного капіталу – є відношення балансового прибутку до власного капіталу підприємства

Рентабельність перевезень показує економічну ефективність витрат підприємства на виробництво транспортної продукції.

Визначається відношенням прибутку по перевезеннях до суми витрат, зв'язаних з перевезеннями:

$$D = \frac{\ddot{I}}{\tilde{N}} \cdot 100 \quad .$$

ПИТАННЯ ДО САМОСТІЙНОГО РОЗГЛЯДУ ТА КОНТРОЛЮ

1. Яким чином класифікуються основні фонди по видах? Чи є позитивною тенденцією зростання активної частини основних фондів?

2. Яке майно підприємства відноситься до основних виробничих фондів?

3. У чому відмінність між фізичним і моральним зносом основних фондів?

4. Як визначається знос основних фондів у вартісному виразі?

5. Як розраховується середньорічна вартість основних фондів?

6. Як визначається залишкова вартість основних фондів? Чи нараховуватиметься амортизація на основні фонди, залишкова вартість яких рівна нулю?

7. Як визначається норма амортизації і річна сума амортизаційних відрахувань при лінійному способі і способі сум чисел?

8. Як визначається норма амортизації і річна сума амортизаційних відрахувань при виробничому способі і способі зменшуваних залишків?

9. Для чого і яким чином основні фонди оцінюються за відновною вартістю?

10. Чи є позитивною тенденцією зростання фондівіддачі? Які чинники визначають виробничу потужність підприємства?

11. Опишіть склад оборотних виробничих фондів і фондів обігу?

12. У чому відмінність оборотних виробничих фондів і фондів обігу?

13. У чому відмінність основних виробничих фондів і оборотних виробничих фондів?

14. Які існують методи нормування оборотних коштів?

15. Від яких чинників залежить потреба підприємства в оборотних коштах, вкладених в незавершене виробництво?

16. Які чинники необхідно враховувати при визначенні норми запасу за основними матеріалами?

17. Які шляхи прискорення оборотності оборотних коштів?

18. Коли можна говорити про поліпшення використання оборотних коштів: коли збільшується коефіцієнт оборотності або збільшується тривалість обороту оборотних коштів?

19. У чому принципова відмінність показників абсолютного і відносного вивільнення оборотних коштів? Який з даних показників указує реальну величину змін розміру оборотних коштів?

20. Як впливає на розмір оборотних коштів скорочення тривалості їх обороту? Яким чином можна скоротити тривалість обороту оборотних коштів?

21. Які основні складові балансового прибутку підприємства?

22. Які зовнішні і внутрішні чинники визначають розмір прибутку від реалізації?

23. Як впливає на розмір прибутку зростання продуктивності праці і чому?

24. Яке значення має оптимальність розподілу прибутку?

25. Який зміст і задачі аналізу використання прибутку?

26. Яка методика аналізу формування чистого прибутку?

27. Які чинники визначають пропорції використання прибутку на накопичення і споживання?

28. Як визначається рентабельність продукції і рентабельність капіталу? Чи є позитивною тенденцією зростання даного показника?

29. Які основні напрями підвищення рентабельності продукції?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

1. Які особливості автотранспортної галузі
 - : Продукція транспорту вимірюється в штуках
 - : Продукція транспорту вимірюється в тоннах
 - : Вартість перевезень додається до вартості вантажу, що перевозиться
 - : Вартість перевезень не додається до вартості вантажу, що перевозиться

2. Основне призначення автотранспортної галузі
 - : Виробництво автомобілів
 - : Продаж автомобілів
 - : Перевезення вантажів (пасажирів)
 - : Послуги по ТЕ і ТР

3. Які витрати відносяться до собівартості транспортної продукції?
 - : Капітальні витрати
 - : Виражені в грошовій формі витрати підприємства на виробництво транспортної продукції
 - : Витрати на устаткування

4. Різниця між ціною і собівартістю продукції називається
 - : Дохід
 - : Прибуток
 - : Виручка
 - : Витрати

5. Які внутрішньовиробничі техніко-економічні чинники впливають на зниження собівартості перевезень?
 - : Підвищення продуктивності праці працюючих
 - : Підвищення рівня оплати праці працюючих
 - : Зниження коефіцієнта використання парку автомобілів

6. Рентабельність підприємства визначається як
 - : Відношення прибутку до вартості основних виробничих фондів

-: Відношення прибутку до вартості оборотних виробничих фондів

-: Відношення прибутку до вартості основних виробничих фондів і нормованих оборотних коштів

-: Відношення прибутку до витрат на виробництво продукції.

7. Коли застосовується відрядний тариф?

-: При перевезенні однорідних масових вантажів

-: Коли транспортний процес не стабільний або взагалі наперед не визначений

-: При перегонах транспортних засобів і дальніх перевезеннях легковагих вантажів

-: При відмові клієнта від замовлення на перевезення вантажу

8. Яка стадія відсутня у формулі кругообігу оборотних коштів на автотранспорті

-: Гроші

-: Виробництво

-: Готовий продукт

-: Виробничі запаси

9. Які матеріально-речовинні елементи відносяться до фондів обігу?

-: Виробничі запаси автопідприємства

-: Грошові кошти і засоби в незавершених розрахунках (грошові кошти в касі, на розрахунковому рахунку, в акредитивах, всі види заборгованості)

-: Транспортні засоби підприємства

-: Незавершене виробництво

10. Що характеризує коефіцієнт оборотності оборотних коштів?

-: Швидкість обороту оборотних коштів

-: Середню тривалість одного обороту

-: Кількість оборотів оборотних коштів на відповідний звітний період

-: Рівень технічної оснащеності праці

11. Які матеріально-речовинні елементи входять до складу оборотних виробничих фондів автопідприємства?

-: Виробничі запаси сировини, запасних частин, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів.

-: Агрегати, пристосування, тара, стелажі

-: Готова продукція, грошові кошти в касі, на розрахунковому рахунку підприємства

-: Прибуток підприємства, заборгованість постачальникам

12. Які з перерахованих показників характеризують ефективність використання оборотних коштів?

-: Фондовіддача

-: Тривалість обороту

-: Продуктивність праці

-: Термін окупності капітальних вкладень

13. Що не впливає на швидкість обороту оборотних коштів?

-: Скорочення інтервалу поставок

-: Зниження матеріаломісткості виробу

-: Величина амортизаційних відрахувань

-: Коефіцієнт завантаження устаткування за часом

14. Які шляхи використання оборотних коштів є ефективними?

-: Уповільнення темпів науково-технічного прогресу

-: Вдосконалення транспортного процесу

-: Недотримання режиму економії

-: Зниження продуктивності праці

15. У активну частину основних виробничих фондів АТП включаються:

-: Силові машини і установки

-: Робочі машини і устаткування

-: Обчислювальна техніка

-: Вантажний автотранспорт

16. До складу пасивної частини основних виробничих фондів включаються:

- : Будівлі виробничих цехів
- : Житлові будівлі
- : Транспортні засоби
- : Інструмент і інвентар, що служить менше одного року

17. Як оцінюються основні фонди при зарахуванні їх на баланс підприємства в результаті придбання, будівництва?

- : За відновною вартістю
- : За залишковою вартістю
- : За балансовою вартістю
- : За змішаною вартістю

18. Що розуміється під відновленою вартістю основних виробничих фондів?

- : Фактична вартість в цінах, діючих у момент введення в експлуатацію основних фондів
- : Вартість відтворення основних фондів в нових, сучасних умовах
- : Вартість основних фондів з урахуванням їх зносу
- : Повна первинна вартість

19. Які показники характеризують ефективне використання основних виробничих фондів?

- : Коефіцієнт оборотності оборотних коштів
- : Прибуток АТП
- : Продуктивність праці робітників
- : Фондовіддача

20. Що таке амортизація основних фондів?

- : Процес поступового перенесення вартості основних фондів на собівартість перевезень
- : Списання основних фондів
- : Відновлення основних фондів
- : Переоцінка основних фондів

21. Що таке норма амортизації

- : Норматив амортизаційних відрахувань в гривнях

- : Відсоток амортизаційних відрахувань в одиницю часу
- : Відсоток зносу основних фондів
- : Величина амортизації на одиницю продукції

22. Для чого створюється амортизаційний фонд на підприємстві

- : Для поточного ремонту автомобілів
- : Для капітального ремонту автомобілів
- : Для відновлення (покупки) основних фондів
- : Для фінансування виробничих запасів

23. Чим визначається показник загальної (абсолютної) економічної ефективності?

- : Зниженням поточних витрат на перевезення
- : Відношенням абсолютної суми ефекту до суми капітальних вкладень, що викликали цей ефект
- : Відношенням приросту річного об'єму національного доходу до тих, що викликали цей приріст капітальним вкладенням в народне господарство
- : Зростанням прибули підприємства

24. Назвіть конкурентів АТП:

- : Промислові підприємства, організації і установи
- : Підприємства інших видів транспорту
- : Вантажовласники
- : Вантажодержувачі

ЛІТЕРАТУРА

1. Про підприємство: Закон України від 27.02.91 «Нові закони України»-К. 1991.
2. Про власність: Закон України від 26.03.91 «Нові закони України»,1991.
3. Про податок на додану вартість: Закон України № 168/97 - ВР від 3.04.97/ВВР - 1997. - №21.
4. Про систему оподаткування: Закон України №77/ 97- ВР від 18.02.97./ВВР №19.
5. Про внесення змін до закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 24.12.2002 №349 ІУ. «Урядовий кур'єр» - 2003, №42.
6. Ворст Й., Ревентлоу П. Экономика фирмы: Учебн./пер с датского А.Н. Чеканского, О.В.Рожественского. - М.: Высш.шк., 1994.-272с.
7. Организация коммерческой работы на автомобильном транспорте: Учебник для вузов /Л.Б. Миротин, А.В. Колик, А.Г. Голодий, И.З. Ташбиев. Под ред. Миротина - М Брандес, 1997.- 311с.
8. Дмитриев И.А., Жарова О.М. Экономика предприятия автомобильного транспорта: Учеб.пособ. - Харьков: ХНАДУ, 2004 - 184с.
9. Жарова О.М., Дмитрієв І.А., Типові задачі з економіки автомобільного транспорту: навч. посібник - Х.: ХГАДТУ, 1999. - 206с.
10. Ткаченко Н.М Бухгалтерский, фінансовий учет, налогообложение и отчетность: Уч.- К.: Алерта, 2008.- 1012 с.
11. Основи оподаткування: навч. посібник: Изд-во СНУ им. В.Даля, 2007.- 416с.
12. Сердюк В.Н. Налоговий учет. Уч. пособие.- Донецк: Норд – Пресе ДОННУ, 2007.- 325 с.
13. Сердюк В.М. Податковий облік: Навч. посібник.- К.: Центр навчальної літератури, 2005.- 312 с.
14. Грузинов В.П. Экономика предприятия:Учет для вузов.- М.: ЮНИТИ - ДАНА. 2002. - 795 с.
15. Благоразумова Н.И. Эффективность использования производственных фондов автомобильного транспорта - К.: Техника, 1984. -136 с.

16. Каплан Т.Л. Пути повышения эффективности использования основных фондов на автомобильном транспорте. - М.: Транспорт, 1981.- 136 с.

17. Квитко Х.Д. Эффективность использования грузовых автомобилей.- М.: Транспорт, 1979.- 174 с.

18. Сборник задач по экономике транспорта: Учеб. пособ. для вузов /Под ред Н.Ф. Хохлова-М.: Транспорт: 1980.- 128 с.

19. Голованенко С.Л., Маслова Т.И., Жарова О.М. Анализ хозяйственной деятельности автотранспортных предприятий. — Харьков: Вища школа, 1982. - 280 с.